

УДК 811.161.2: 378

Марія ПОЧИНКОВА

РОЛЬ ВПРАВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ КУРСІ ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (Практикум української мови для майбутніх учителів початкових класів)

Maria POCHINKOVA

THE ROLE OF EXERCISES IN A DISTANCE COURSE OF A PHILOLOGICAL SPECIALISATION FOR PRACTICAL (Work of the ukrainian language in the training of future elementary school teachers)

Анотація: у статті виявляється і визначається роль вправ в дистанційному курсі філологічного спрямування (практикум української мови для майбутніх вчителів початкових класів) в сучасній початковій школі. Прикладом вправ навчального матеріалу швидкого дистанційного курсу є “Практична робота Української мови”, “майбутні вчителі початкових класів”, “дистанційне навчання”.

Annotation: in article exercises and defined their role in a distance course of a philological specialization on a practical work of the Ukrainian language in training of the future teachers of initial classes are presented. Examples of exercises for teaching material fastening distance a course “Practical work of the Ukrainian language” are resulted.

Ключові слова: “Практична робота Української мови”, “майбутні вчителі початкових класів”, “дистанційне навчання”.

Key words: “distance course”, “the future elementary school teachers”, “the distance teaching”.

Мета: визначення ролі вправ у дистанційному курсі філологічного спрямування з практикуму української мови в навчанні майбутніх учителів початкових класів.

Дистанційне навчання є невід’ємною складовою сучасного освітнього процесу в багатьох навчальних закладах нашої країни. Сьогодні не стільки впевнено й інтенсивно, однак, усе-таки дистанційну форму навчання застосовують у середній ланці, системі вищої освіти та підвищення кваліфікації. Здебільшого таке навчання активно використовують у практиці підготовки фахівців технічного та економічного профілів.

Разом з тим збільшується кількість гуманітарних закладів, які залучають дистанційні курси, урахувавши психологічні особливості студентів-гуманітаріїв, своєрідність змісту навчання. Існує потреба працювати з великими обсягами інформації, домінує образний спосіб її засвоєння, відчувається дефіцит часу. Однак ще недостатньо високий рівень володіння інформаційними технологіями як у студентів, так і викладачів.

Проблемам дистанційного навчання присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних учених-педагогів, психологів та лінгводидактів: М. Бухаркіна, В. Кухаренка, Є. Полат, М. Семенова, Т. Симоненко, В. Трайнева, Д. Чернилевського, В. Якуніна та інших.

Проте, недостатньо вивченими є особливості впровадження та методичного наповнення дистанційних курсів гуманітарного, зокрема, філологічного спрямування.

Розглянемо типи вправ, які, на нашу думку, сприятимуть більш усвідомленому засвоєнню теоретичного матеріалу з української мови та вдосконаленню набутих практичних умінь і навичок у студентів-першокурсників. У дистанційному курсі “Практикум української мови” нами використана система вправ, розроблена В. Онищуком:

списування (з пропуском і без пропуску); відтворення тексту без змін; вибіркове; переклад; творче (ускладнене); диктанти (навчальні); словниково-орфографічні; робота з орфографічним словником; твори.

Системність полягала в поступовому залученні студентів до виконання завдань від репродуктивних до творчих.

Необхідним у дистанційному курсі філологічного спрямування бачиться використання вправ, що розвивають

зоровий і моторний види орфографічної пам’яті. Такими були вправи на списування, відтворення тексту без змін. Наприклад:

• Спишіть текст, підкресліть ненаголошені голосні в коренях слів.

Рідний, рідна, рідне – корінь роду і народу. Рідна мама і рідний тато, рідна земля і рідна Україна, рідна мова і рідна школа...

Святі слова тримають нас на світі і вчать любові до берегів, між якими з віків у віки тече ріка нашого народу, нашої нації, нашої України! Школу (так, саме школу!) поставили українці в один ряд з таким словами, які рівноцінні життю – мама, Україна, мова.

Велика і давня мрія українців про свою національну школу. Її можна хіба що порівняти з вічною спрагою до волі, яку жертвовно виборювали цілі покоління і яка урочо засвітила нам перед зорею третього тисячоліття...

Ми, українці, – нація, яка споконвіку прагне багато знати, а це утверджує нашу віру, що вічно будемо на цій землі...

Як церква ростить віру в Бога, так школа плекає розум нації. Давні і добрі традиції шанобливого, святого ставлення до освіти живуть на теренах України... (За Я. Гояном).

Крім того, у теоретичному матеріалі курсу представлені вправи, що розвивають слухову та кінестетичну пам’ять. Вони опираються на специфічний принцип зіставлення звука і його фонетичного оточення. Це дало підстави виділити їх в окрему рубрику “Орфоепічний практикум”.

• Прослухайте слова, у яких уживаються літери г та ґ. Порівняйте їх вимову. Повторіть за диктором: *голова, заґадка, сніг, танок, агрус, дзига, ґрунт, танок, гедзь.*

• Послухайте й порівняйте вимову і правопис префіксів. Кілька разів повторіть за диктором. Особливу увагу зверніть на вимову виділеної частини в слові:

розчервонілий
безшовний
безжирний
підживити
зжати
зчесати

Такі вправи на артикулювання звуків запобігали появі орфографічних помилок, що виникають унаслідок деформованої вимови звуків.

Таким чином використані вправи покликані розвинути та вдосконалити навички опори на всі види пам'яті, орфоепічні вміння.

Значний потенціал у вдосконаленні орфографічних умінь і навичок мають вправи, що потребують вибіркового списування. Це один з найпоширеніших видів у дистанційному курсі. Наприклад:

• На місці крапок поставте пропущені літери е чи и. Поясніть різницю в значенні префіксів, обґрунтуйте правопис слів. З'ясуйте значення слів за словниками психологічних та лінгвістичних термінів.

Д..градація, д..плоія, д..центрація, д..зартрія, д..пресія, д..сфорія, д..моралізація, д..скомфорт, д..симіляція, д..ференціяція, д..нотат, д..зафіксація, д..фтонг, д..стантний.

Подібні завдання мають на меті вдосконалення вміння вибору правильного написання, орфограм з ряду можливих, удосконалюють уміння працювати з різними видами словників, збагачують словниковий запас майбутніх учителів початкових класів психологічними термінами.

Як бачимо, у дистанційному курсі використовуються комплексні вправи, що передбачають виконання кількох завдань у комплексі, наприклад, списування з пропуском орфограм, що вимагає роботи з орфографічним і тлумачним словниками.

Важливою складовою є вправи на переклад, що не тільки вдосконалюють навички правильного написання слів з вивченими орфограмами, застосування набутих теоретичних знань, що вказують на наявність орфограми, а й продовжують збагачувати словник студентів, уміння працювати з перекладними словниками. Наприклад:

• Перекладіть текст українською мовою.

Осенним утром солнце встает одиноко. Оно даже не похоже на солнце, а напоминает легкий кусок речного

льда, который тает и растворяется над еловыми берегами. Трава сухая, ломкая, еще не тронутая инеем. Она громко шелестит под сапогами, и начинает казаться, что шагаешь по ней не ты, а торопливо и размашисто стелется табун лошадей. Волнушки пылают куда ни посмотришь. Но девичьи их лица холодны, и даже если не было росы в их молоденьких улыбках замерло по крупной твердой капле. Волнушки брать пока не надо. Их много. Пусть они посидят.

А там в перелесках уже показался полевой ветер. Он идет высоким полем в легких широких одеждах с дорожной палкой. Как юноша покинул дом, и вот ушел в далекую дорогу. Счастливого пути тебе ветер. Скажи нам что-нибудь на прощанье издали. Вдоль перелесков красный гул? осины сыплются в поля и катят листья. Здесь нужно выбирать перелесок такой, чтоб с елками зайти со всех сторон и уж не выпустит отсюда ни единого гриба. И мы заходим (по Ю. Куранову).

Таким чином студенти повторюють правила перекладу прислівників (одиноко, громко, торопливо, размашисто), іменників, у яких не збігається категорія роду (утро – ранок). Крім того, текст дає змогу повторити основні вивчені правила орфографії (правопис префіксів (вибирати – обирати), правопис закінчень особових форм дієслів (шагаєш, показався, сыплются), знака м'якшення, апострофа, ненаголошених голосних у коренях слів тощо) та застосувати їх на практиці, активізувати пам'ять, мислення. Цьому сприяють завдання:

1. Підкресліть відомі вам орфограми, поясніть їх правопис за правилом.

2. Проілюструйте такі правила своїми прикладами.

Удосконаленню навичок самоконтролю, умінню пояснювати написане, використовувати теоретичні відомості, що вказують на наявність орфограм, допомагають вибіркові пояснювальні диктанти типу "Перевіряю себе".

• Запишіть текст диктанту. Випишіть слова з відомими вам орфограмами.

Спинаясь поодаль старезного дерева. Аж дивно, що доля зберегла цього дуба до нашого часу. В щасливій сорочці, чи то пак корі, він народився. Вже дуплавий, а стоїть, могутнім корінням в землю вп'явся, немов за минуле своє цупко тримається, молодими зеленими пагонами тягнеться вгору, пнеться до неба, жаїбно простягає руки в майбутнє. І я подумав, що дерева чимось схожі на людей. Хіба ось я,

людина, що всупереч всім бурям і незгодам вистояла й вижила, не схожий своєю долею, природою свого буття на цього велета? Своім корінням я так само загруз у рідну землю, ту землю, яка взяла моїх батьків і дідів, мов корінням могутнім, зв'язала мене з собою. Але наді мною так само дзвінко, переповнюючись життям, зеленіє молоде пагіння, воно повне сил, енергії, рішуче і впевнено простягає руки в майбутнє, до сонця, до безсмертя. Я той дуб, що стовбуром своїм, вже відживаючим, зв'язує дві сили, дві нерозривні епохи. Я сьогодні та ланка, що тримається на тому могутньому корінні, яке сягає у глибину мого роду, а значить, і народу мого, і разом з тим на мені самому тримається те молоде пагіння, мої сини, що вже стали, майже вийшли на власну дорогу, вже зачепилися власним корінням за рідний ґрунт і всіма помислами, всім буянням молодих сил, всім ходом об'єктивного буття націлені у майбутнє, те майбутнє, якому немає меж і не буде кінця.

З повагою, з співчуттям, з болем у серці оглядаю того дуба. І бачу власну долю. І до неї теж проймаюся законною гордістю і внутрішнім болем (за Ю. Збанацьким).

Під час вивчення дистанційного курсу з практикуму української мови необхідно вирішити такі завдання: забезпечити свідоме засвоєння пунктуаційних правил; сприяти оволодінню міцними пунктуаційними знаннями; удосконалити вміння й навички пунктуаційно правильно (відповідно до вивчених правил) оформляти просте і складне, речення з прямою мовою. Цьому сприяла система вправ у навчанні пунктуації, подана в книзі М. Пентилюк та Т. Окунович [1, 92]:

списування тексту, у якому відсутні розділові знаки на якесь одне (кілька) правил;

диктанти;

заміна одних синтаксичних конструкцій іншими;

складання речень з певними пунктограмами;

ілюстрування правил власне зібраними прикладами;

складання схем різних синтаксичних конструкцій;

твори.

Свідомому засвоєнню правил застосування розділових знаків, удосконаленню вміння членувати текст чи речення на смислові відрізки допомогли завдання на списування тексту, у якому відсутні розділові знаки на певне правило.

• Розставте розділові знаки між однорідними членами речення.

лізувати будову речень та розділові знаки в них.

У подальшому необхідно визначити лінгводидактичні умови ефективного впровадження дистанційних курсів філологічного спрямування, зокрема, дистанційного курсу з практикуму української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [колектив авторів за ред. М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.]. – К. : Ленвіт, 2004. – 400 с.

2. Фурдуй М. І. Українська мова. Прак-

тикум з правопису : [навч. посіб.] / М. І. Фурдуй / за ред. В. В. Різуна. – К. : Либідь, 2004. – 272 с.

3. Юшук І. П. Практикум з правопису української мови. / І. Юшук. – [4-те вид.]. – К. : Освіта, 2000. – 254 с.

Стаття надійшла 04.02.2011 р.

УДК [811.161.2: 373.5](043)

Наталія МОРДОВЦЕВА

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБОМ ЛІНГВІСТИЧНОЇ МІНІАТЮРИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Natalia MORDOVITSEVA

FORMATION OF THE CREATIVE PERSON OF THE YOUNGER SCHOOLBOY BY WAY OF A LINGUISTIC MINIATURE AT LESSONS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Анотація: у статті розкривається питання пошуку ефективних методів і шляхів, які сприяють кращому засвоєнню лінгвістичних текстів під час уроків української мови серед учнів. Дидактичний потенціал мініатюр є також головною ідеєю статті, оскільки лінгвістичні мініатюри є шляхом удосконалення мовної компетенції.

Annotation: the article deals with the questions of the search of effective methods and ways which assist the better adoption for linguistic texts during Ukrainian lessons among seniors. The didactic potential of minitexts is also the main idea of the article, that is linguistic miniatures as the way of improvement of language competence.

Ключові слова: мініатюра, лінгвістична мініатюра, комунікативна навичка.

Key words: minitexts, linguistic miniatures, conversational competence.

Мета: удосконалення лінгвістичних знань учнів початкової школи через засвоєння методично адаптованого, поданого в науково-популярній формі з використанням засобів образності теоретичного матеріалу на уроках української мови.

Учителі-словесники, викладачі вищих навчальних закладів на сучасному етапі велику увагу приділяють особистісному вихованню учнів, головна мета якого у формуванні мовної особистості, що характеризується національно свідомістю.

Мим ставленням до мови, глибоким знанням її, розвиненим мовленням, а отже, і мисленням, інтелектом, емоційною сферою, естетичним сприйняттям мови й мовлення, умінням відчувати й розуміти рідне слово, його значення. Для мовної особистості притаманні також розвинена мовленнєва пам'ять, мовний етикет, мовне чуття, наявність моральних якостей, тобто виховання в учнів високого рівня мовленнєвої культури, мовної та мовленнєвої компетенції. Вивчення української мови в школі спрямоване на формування "людини, яка любить, знає й береже рідну мову, користується усіма її виражальними засобами" [3, 5].

У Державному стандарті та концепціях мовної освіти реформування школи пов'язується з оновленням змісту й методики навчання мови в загальноосвітніх закладах. Це потребує перебудови технології мовної й мовленнєвої підготовки учнів, використання інтерактивних та імітаційних форм і методів навчання, нових підходів до змісту й структури уроку тощо.

Проблема формування творчої особистості й удосконалення мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій школярів знаходить місце у педагогічних та методичних студіях. У науковому обігу вона представлена такими аспектами: духовний розвиток особистості на основі рідної мови (Ф. Буслаєв, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Костомаров, І. Срезневський, В. Сухомлинський), вплив етнопсихологічних чинників на формування мовної особистості (А. Вежицька, І. Зимня, С. Єрмоленко, Ю. Караулов, О. Леонтьєв, О. Потєбня, Ю. Сорокін, В. Янів), визначення мети й завдань шкільної мовної освіти (О. Біляєв, М. Вашуленко, Т. Донченко, С. Єрмоленко, Л. Мацько та ін.), розробка змісту навчання для учнів початкової школи (М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Кутенко, О. Хорошковська та ін.), удосконалення технології навчання української мови на комунікативно-діяльнісній та функціонально-стилістичній основі (Є. Голобородько, Г. Іваницька, О. Караман, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, Г. Михайловська, Е. Палихата, М. Пентиліук, Т. Симоненко, Г. Шелехова та ін.).

Традиційним для лінгводидактики питанням є пошук ефективних засобів навчання, що забезпечить формування творчої особистості молодшого школяра. Основним засобом навчання мови вважається текст. Обґрунтування його лінгводидактичного потенціалу здійснено в роботах Л. Бондарчук, Л. Варзачко, М. Вашуленка, Н. Грипас, В. Мельничайка та інших. У формуванні мовної компетенції учнів особливу роль відіграє науково-пізнавальний текст. Роботи з ним присвячені науковій розвідці А. Смець, Л. Мацько, М. Пентиліук.

У початковій та середній ланці найчастіше використовується такий різновид науково-пізнавальних текстів, як лінгвістичні мініатюри, лінгвістичні казки. Застосування перших на уроках мови частково представлене в працях О. Горошкіної, А. Дейкіної, Т. Жулій, І. Підгаєцької, Г. Шелехової та інших.